

Zondag 11 september 2016, Startzondag OSG Kortenhoef

THEMA: ANGST EN VERTROUWEN

Gemeente van onze heer, lieve mensen,

Jaren geleden deed ik eens mee aan een vormingswerktraining, met als onderdeel het leren vertrouwen op anderen. U kent het ongetwijfeld: je krijgt een blinddoek om en je moet je recht achterover laten vallen, terwijl achter je twee mensen staan, die je zullen opvangen. Dat hóóp je althans. Want je maakt een lelijke smak als ze hun armen niet uitsteken om je op te vangen. Je legt voor je gevoel je leven in hun handen. Op grond waarvan doe je dat? Omdat je hen vertrouwt. Maar tegelijkertijd wordt bij zo'n experiment ook voelbaar hoe angstig het is om zó op anderen te vertrouwen. Wat, als...
Zoiets als springen zonder parachute. Zie de voorplaat van de liturgie.

Over angst en vertrouwen gaat het deze dienst. Het is het jaarthema voor deze gemeente en ik mag er een inleiding op geven. Uitputtend hoef ik het thema niet te behandelen, want u gaat er nog een heel jaar mee aan de slag. Hier is de opmaat, met enkele kanttekeningen. Waar ga je beginnen, als je deze twee, aan elkaar gerelateerde, begrippen hoort? Wat doen die twee met elkaar in jezelf, als je naar de wereld om je heen kijkt, als je probeert iets te begrijpen van je verhouding met je naaste en of met God? De ervaringen met beide begrippen bevinden zich in onze ziel, onze emotionele beleving. Maar ze horen ook bij onze existentie: ze zijn gegeven met het bestaan. Een klein kind wordt geboren met basisvertrouwen in zijn of haar ouders of verzorgers. Het moet wel, want het is volledig afhankelijk van de toewijding en liefde van anderen. En daar ligt ook de grote kwetsbaarheid, want veel te veel kinderen op deze wereld ontvangen *niet* de zorg en aandacht die ze nodig hebben. Dat kan vervolgens heel angstig en onzeker maken.

Om de begrippen 'angst' en 'vertrouwen' wat meer reliëf te geven ging ik wat bijbels googelen met de concordantie en dat leverde een schat aan verschillende woorden en betekenissen op. Zo lezen we in Spreuken 29¹: "*angst* voor mensen spant een strik, maar wie op de Heer vertrouwt, is onaantastbaar." Of in Psalm 107²: "toen riepen zij tot de Heer in hun benauwdheid en hij redde hen uit hun *angsten*".³ Dezelfde zin wordt als een soort refrein nog drie keer herhaald. En als we in de tussenliggende regels lezen, dan blijken de 'angsten' te worden veroorzaakt door: honger, dorst, benauwdheid, dwalen, duisternis, zondig leven, ellende en onrecht. Angst is hier een existentieel gevoel van on-veiligheid, zowel door eigen toedoen, als ook door invloeden van buitenaf.

De bijbel spreekt ook veelvuldig over 'vrees'.⁴ Een woord dat in vertalingen naar mijn smaak te gemakkelijk met 'angst' wordt vertaald. We lezen bv. in Exodus 14⁵: "het volk vreesde de Heer"; of in Leviticus 19⁶: "ieder zal zijn vader en moeder vrezen". En vele malen in Deuteronomium⁷ 'je zult de Heer, je God, vrezen.' Bang zijn voor God? Bang zijn voor je ouders? Nee, hier wordt gesproken over 'ontzag hebben.' In de juiste verhouding staan tot. Eerbied hebben voor. Alleen als het gaat om dreiging, die veroorzaakt wordt door medemensen, kan vrees gezien worden als angst. Zoals in Jozua 9⁸: "wij vreesden voor ons leven."

---

¹ Spr. 29, 25

² Ps. 107, 6 (13, 19, 28)

³ Hebr, metzoeka

⁴ Hebr. ira

⁵ Ex. 14, 31

⁶ Lev. 19, 3

⁷ Dt. 6:2, 13; 10, 12, 20; 13, 4

⁸ Joz. 9, 24

In het Nieuwe Testament zien we hetzelfde. Wanneer het over de verhouding tot God gaat, betekent 'vrezén' vooral 'ontzag hebben voor'.⁹ Denk aan het Engelse 'awe'. God vrezén is ook: op Hem betrokken willen zijn, de leefregels van zijn koninkrijk respecteren. In de tekst uit Mattheüs, die we vandaag lezen, komt een woord voor, dat in de buurt ligt van angst, nl. bezorgd zijn.¹⁰ Het is essentieel in de tekst, want het komt er 6 x in voor.

Vertrouwen is min of meer de tegenhanger van angst en een relationeel begrip. Op wie vertrouw jij? En – wie vertrouwt jou? En hoe dicht ligt vertrouwen aan tegen het woord 'trouw'? Er worden in het Hebreeuws verschillende woorden voor gebruikt. Zo is er een woord¹¹ dat 'verbondenheid', 'solidariteit', 'vriendschap' of ook 'liefde' betekent. Een gemeenschapsvormend woord, dikwijls ook van God gezegd. We lezen in Exodus 34¹²: 'God, erbarmend en genadig, lankmoedig en rijk aan liefde en trouw.' Zie ook ons tafelgebed: we zingen hier Exodus!

Ja, er is nóg een woord voor 'trouw', èmoena, dat vooral ook betrouwbaarheid, vertrouwen, vastigheid, waarheid betekent. Het komt van dezelfde stam als ons woordje 'amen.' Ik kan er ook veel voorbeelden van geven, maar dan wordt het wel een erg lange preek¹³.

Wel nog even dit: In de Griekse vertaling staat een woord¹⁴ dat helaas meestal met 'geloof' wordt vertaald. Het zou, net als het Hebreeuws, veel vaker met *vertrouwen* vertaald moeten worden. En dan worden de 'kleingelovigen' uit de tekst van vandaag dus 'mensen die weinig vertrouwen hebben.' Weinig fiducia zou je ook kunnen zeggen.

Wat gebeurt er met ons, wanneer we 'geloven' eens een poosje zouden vervangen door 'vertrouwen'? Dan is de vraag niet zozeer of je wel of niet gelooft, maar: op wie stel je je vertrouwen? Waar ga je voor?

Als je met deze gedachte in het achterhoofd naar Psalm 146 kijkt, krijgt deze ook een andere lading. "Vertrouwt niet op voorname mensen" zo staat er, "op een mensenkind bij wie geen heil is". Want als deze het leven verlaat, dan zijn zijn plannen ook voorbij. Daartegenover staat 'de verwachting van hulp van de Ene, van wie gezegd wordt: "die *trouw* houdt tot in eeuwigheid." Stel je vertrouwen op de Ene, die zijn aandacht heeft gericht op de verdrukten, de hongerigen, de gevangenen, de blinden, de gebogenen. En ook waakt hij over vreemdelingen, wees en weduwe. Hoeven wij dan niets te doen? Nou nee, ons wordt gevraagd hem in die keus te volgen. Uiteindelijk zijn *wij* de handen en voeten van de Ene, die machteloos is zonder mensen die handelen naar zijn leefregels.

Dat is ook de essentie van het stukje evangelie van Mattheüs. Bezorgdheid om uiterlijkheden als eten, drinken en kleding leiden je af van wat belangrijk is: het recht doen aan je medemensen. Maar: eten en drinken behoren wel tot de primaire levensbehoeften en wanneer die er niet zijn kun je slechts proberen te 'overleven', zoals we dagelijks kunnen zien in de helse vluchtelingenkampen.

Maar wanneer de bijbel over 'leven' spreekt, dan gaat het om méér dan eten en kleding. Kijk naar de vogels in de lucht – zij zaaien niet, oogsten niet, verzamelen niet. De veldlelies groeien vanzelf, zij matten zich niet af en spinnen niet. Hemel en aarde, vogels en veldlelies, van hen kun je leren dat leven méér is dan zwoegen en veel meer zelfs dan je dagelijks zorgen te maken. En wanneer je in de situatie bent dat je zelf een goede en veilige plek hebt om te leven, zou er dan geen ruimte zijn om anderen recht te doen, zoals het in Gods koninkrijk zou passen? Of zijn we juist bezorgd omdat we bang zijn dit mooie leven te verliezen?

---

⁹ Gr. Fobeomai

¹⁰ Gr. Merimnao

¹¹ Hebr. Chèsèd

¹² Ex. 34, 6

¹³ Zie ook Spr. 28:20, Ps. 89: 9, Dt. 32: 4

¹⁴ Gr. Pistis

En we zijn bezorgd! Onze kinderen gaan wegen die wij soms niet begrijpen, onze ouders en nabije familieleden worden ziek en/of hulpbehoevend. We zien de stroom vluchtelingen, die geen dak boven hun hoofd hebben en we zijn bang voor onszelf en voor onze kinderen. Hoezo, geen zorgen? We barsten ervan en we hebben niet veel vertrouwen in de toekomst.

De sleutel tot een antwoord op deze vragen is gelegen in het 33^e vers uit het evangelie van Mattheüs: zoek eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid en wel, waar het gaat om onze houding ten opzichte aardse goederen. Die zijn uiteindelijk ondergeschikt aan het begrip 'gerechtigheid'. Je leeft immers niet voor jezelf alleen, maar je hebt ook de ander, die het wellicht minder heeft dan jij, in het oog te houden.

Maar je hoeft jezelf ook niet te overvragen. De dag, elke dag, heeft genoeg aan haar eigen moeite. Er is genoeg pijn, nood, verdriet, moeite om een dag mee te vullen; wellicht kun je ook elke dag iets doen, wat een ander mens recht doet, met wie je je verbonden hebt, over wie je je 'ontfermd' hebt.

En misschien zullen de zorgen die je vandaag hebt morgen alsnog heel anders uitpakken. Want de zorgen om morgen geven je vandaag vooral een overbelast lichaam en een uitgeputte geest.

Dat wil niet zeggen, dat we onze angst voor morgen niet moeten benoemen of onze zorg voor ons dagelijks bestaan zouden moeten veronachtzamen.

Een kleine rabbijnse anekdote wil ik u niet onthouden in dit verband:

'Waarom eet je niet?' vroeg rabbi Chajim van Sandez aan een chassied die op de sabbat met hem aan tafel zat.

'Ik ben niet naar de rabbi gekomen om te eten', was zijn antwoord.

Daarop zei Rabbi Chajim:

'De ziel is ook niet op deze wereld gekomen om te eten, maar verlaat het lichaam als men het geen eten geeft!'

Laten we onze angsten onder ogen zien en een naam geven; dat kan helpen om een begin te maken met het oefenen in vertrouwen. Opdat je je kunt laten vallen in andermans handen.

Amen